

حق کودک در مدارا کردن با اوست

■ برگرفته از رساله امام سجاد(ع)

در رساله امام سجاد(ع) تصویر انسان کامل به وسیله انسانی الهی ترسیم شده است برای انسان کامل بودن کودکی نقطه شروع است که در این رساله نیز به حقوق کودک بر والدین و معلم و حقوق والدین و معلم بر کودک تأکید شده است. که دالی است بر توجه اسلام به کودک و حقوق مربوط به او. مواردی که در ادامه می آید از رساله امام سجاد(ع) معروف به «رساله حقوق» استخراج شده است.

حق کودک

امام سجاد(ع) می فرماید: «وَأَمَّا حَقُّ الصَّغِيرِ فَرَحْمَتُهُ وَتَثْقِيفُهُ وَتَعْلِيمُهُ وَالْعَفْوُ عَنْهُ وَالسَّتْرُ عَلَيْهِ وَالرِّفْقُ بِهِ وَالْمَعُونَةُ لَهُ وَالسَّتْرُ عَلَى جَرَائِرِ حَدَائِثِهِ فَإِنَّهُ سَبَبٌ لِلتَّوْبَةِ وَالْمُدَارَاةُ لَهُ وَتَرْكُ مُمَّا حَكَّتِهِ فَإِنَّ ذَلِكَ أَدْنَى لِرُشْدِهِ».

حق ۴۴: حق کودک عبارت است از: مهرورزی بر او، پرورش و آموزش او، گذشت و پرده پوشی بر خطاهای وی، و نرمش در برابر او، و کمک به او و نادیده گرفتن لغزش های دوران کودکی او، زیرا این کار سبب بازگشت او به راه راست می شود و به یک کلمه «مدارا» با او سر به سر نگذاشتن با او، زیرا این نوع رفتار

سبب رشد او می شود. «آیت الله سبحانی در اثر خود با عنوان «شرح رساله حقوق سیدالسادین» در شرح حق ۴۴ با عنوان حقوق کودک مرقوم می دارند: «اگر بزرگ تر برگردن کوچک تر حق دارد، در مقابل، دومی نیز برگردن او ذی حق است، امام سجاد(علیه السلام)، حق کوچکتر را برگردن بزرگ تر، در چند جمله خلاصه کرده و می فرماید: «فَرَحْمَتُهُ» به او مهر می ورزند. زیرا اظهار محبت و مودت در پرورش کودک، تأثیری بسزا دارد، و در روایت آمده است: «أَكْرَمُوا أَوْلَادَكُمْ وَأَحْسِنُوا آدَابَهُمْ يُغْفَرَ لَكُمْ.» به فرزندانان احترام بگذارید و با آنان به صورت محترمانه رفتار کنید.»

«وتثقیفه وتعلیمه»: او را پرورش و آموزش دهی. امروز کلمه «ثقافت» به معنی فرهنگ به کار می رود و شاید مقصود امام، این است که او را از شرایط زمان، آگاه و عالم، پرورش دهد. از امام مجتبی(ع) نقل شده است: «إِنَّكُمْ صَعَاؤُ قَوْمٍ وَيُوشِكُ أَنْ تَكُونُوا كِبَارَ قَوْمٍ آخِرِينَ، فَتَعَلَّمُوا الْعِلْمَ، فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ أَنْ يَحْفَظَهُ فَلْيَكْتُبْهُ وَلْيَضَعْهُ فِي بَيْتِهِ.»

«حضرت، روزی فرزندان خود و فرزندان برادرانش را جمع کرد و فرمود: شما افراد خردسال یک نسل هستید و به زودی بزرگسالان نسل

دیگری خواهید بود پس دانش بیاموزید و هرکس نمی تواند مطالب علمی را حفظ کند، باید که آن را بنویسد و در خانه خود نگهدارد. «وَالْعَفْوُ عَنْهُ وَالْبَسْتُ عَلَيْهِ وَالرِّفْقُ بِهِ وَالْمَعُونَةُ لَهُ وَالْبَسْتُ عَلَى جَرَائِرِ جِدَائْتِهِ» زندگی کودک، خالی از خطا و اشتباه نیست، از این جهت امام، سفارش می کند خطای او نادیده گرفته شود. و به خطاهای او پرده بکشد. البته، عفو از خطای کودک به این معنا نیست که او را اندرز ندهد. پیامبر گرامی می فرماید: «رَحِمَ اللَّهُ عَبْدًا أَعَانَ وَلَدَهُ عَلَى بَرِّهِ بِالْإِحْسَانِ إِلَيْهِ وَالتَّأَلُّفِ لَهُ وَتَعْلِيمِهِ وَتَأْدِيبِهِ.» «خدا بنده ای را بیامرزد که به فرزندش در کارهای نیک، یاری کند و با او انس بگیرد و در تعلیم و تأدیب وی کوشا باشد.»

حق پدر و مادر بر فرزند و حق فرزند بر پدر مادر

رعایت حقوق والدین از دستورات مهم الهی است. قوام جامعه انسانی به قول مرحوم علامه طباطبائی به قوام خانواده است و قوام خانواده از یک طرف به پدر و مادر و از طرف دیگر به فرزندان است. اگر فرزندان نسبت به والدین خود بی اعتنا باشند یکی از پایه های اساسی خانواده را از بین برده اند.

ماده ۲۱- و اما حق مادرت این است که بدانی او تو را در درون خود برداشته که احدی را در آن جا راه ندهد و از میوه دلش به تو خورانیده که احدی از آن به دیگری نخوراند، او است که تو را با گوشش، چشمش، دستش، پایش، مویش، سراپایش و همه اعضایش نگهداری کرده و بدین فداکاری خرم، شاد و مواظب بوده و هر ناگواری، درد، گرانی و غمی را تحمل کرده تا دست قدرت او را از تو دفع و تو را از او برآورده نماید. تو را به روی زمین آورده و باز هم خوش بوده است که تو سیر باشی و او گرسنه، تو جامه بپوشی و او برهنه باشد، تو را سیراب کند و خود تشنه بماند، تو را در سایه بدارد و خود زیر آفتاب باشد و با سختی کشیدن تو را به نعمت اندر سازد و بایی خوابی خود، تو را به خواب کند. شکمش ظرف وجود تو بوده و دامنش آسایشگاه تو، سینه اش مشک آب تو و جاننش فدای تو و به خاطر تو و به حساب تو گرم و سرد روزگار را چشیده. پس با این اندازه قدرش را بدانی و این را نتوانی جز توفیق خدا بیاری.

ماده ۲۲- و اما حق پدرت را باید بدانی که او بن (ریشه) تو است و تو شاخه او هستی و بدانی که اگر او نبود تو نیز نبود. پس هر زمانی در خود چیزی دیدی که خوش آمد بدان که از پدرت داری و خدا را سپاسگزار باش و به همان اندازه شکر کن، و لاقوه الا بالله.

ماده ۲۳- و اما حق فرزندت را بدان که او از تو است و در دنیا به تو وابسته است. خوب باشد یا بد تو مسئولی در قبال سرپرستی او تا پرورش خوب او. از راهنمایی او به طاعت

پروردگارش. عملی حسنه از او سر

اگر

زند بر عمل او ثواب بری و در صورت تقصیر کیفر شوی پس درباره او کاری کن که در دنیا حسن اثر داشته باشد و خود را به آن آراسته کنی و در نزد پروردگار، نسبت به او به سبب سرپرستی خوبی که از او کردی و نتیجه الهی که از او گرفتی معذور نباشی، و لاقوه الا بالله.

حق شاگرد بر معلم و حق معلم بر شاگرد

حق ۱۶- و اما حق معلم تو، این است که او را بزرگ بدانی و مجلسش را محترم بشماری و خوب به او گوش سپاری و توجه نمایی و او را برای آموزش خودت (از آن چه تو را از دانش او بی نیازی نیست) یاری رسانی، به این ترتیب که درک و فهمت با او آماده برای او باشد و با ترک لذت ها و کاستن از واسطه های خویش، دل و دیده ات را پاک و روشن به او بسپاری. و دیگر این که بدانی تو پیام رسان او هستی تا آن چه را که به تو می آموزد به نادانانی که به تو می رسند بیاموزی، پس لازم است که آن را به خوبی به آنان برسانی و در گزارش پیام او خیانت نکنی و هرگاه پیام رسانی او را به عهده گرفتی برای آن به پا خیزی و نیرویی نیست مگر آن که به یاری خدا باشد.»

حق ۱۹- اما حق شاگرد بر معلم آن است که بداند خداوند متعال او را امام و راهنما قرار داده به جهت علمی که به او عطا کرده است و کلید خزانه حکمت را به دست او داده است؛ پس اگر با آن ها که نمی دانند احسان و نیکی کرد و از علمی که خداوند به او عطا کرده با مهربانی به آن ها آموخت و در نصیحت و راهنمایی آنان با صبر و حوصله قدم برداشت و برای نجات جامعه از جهل و نادانی، از خزانه علمی که خدا در اختیار او گذاشته است، انفاق کرد؛ این عالم و معلم هدایت شده و هدایت گر است و از روی اعتقاد و ایمان؛ خدمتکار جامعه انسانی است. اما اگر از آن چه می داند انفاق نکند و علم خود را از دیگران دریغ بدارد؛ خیانتکار بوده و نسبت به خلق خداوند ظالم محسوب می گردد.»

۱. استاد، خود را گنجینه دار دانش و حکمتی بداند که خدا وی را امین آن دانسته و بر شاگردانش سرپرست ساخته است.
۲. با شاگردان به نیکی و با خوشحلی رفتار کند.
۳. استاد، نسبت به شاگردانش مهربان و خیرخواه و دلسوز باشد.
۴. استاد، با دانش آموزان با بردباری و خویشتنداری رفتار کند.
۵. استاد از آموختن آن چه که یاد گرفته است به شاگردانش دریغ نکند که اگر خود داری کند به خدا خیانت کرده و به خلق خدا ستمکار بوده است. ■

منابع:

رساله امام سجاد (ع)

- <https://rasekhoon.net>
- <https://fa.shafaqna.com/news/793828/>
- <https://marjaema.com/?p=4&id=68>